

ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ПІДПРИЄМНИЦТВА В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

Наукові праці МАУП, 2013, вип. 1(36), с. 185–189

Досліджуються основні проблеми функціонування системи державного управління в галузі підприємництва у сучасній Україні. Розглянуто напрями розвитку та перспективи вдосконалення державної політики в галузі підприємництва.

В умовах стрімкого розвитку ринкових відносин в Україні, і з огляду на фундаментальне переосмислення ролі та завдань держави у сфері управління та сприяння розвитку підприємництва, як для науки державного управління, так і для економічної теорії, особливої ролі та значення набуває проблематика теоретико-методологічного забезпечення ефективного функціонування системи державного управління у сфері підприємництва, а також формування сучасної та відповідної до об'єктивних вимог сьогодення державної політики щодо підтримки підприємництва та підприємницької діяльності.

Актуальність цих питань пояснюється кількома причинами, серед яких виокремимо найважливіші. По-перше, розвиток підприємництва в Україні відбувається в складних умовах формування ринкової економіки, що позначені значними труднощами соціально-економічного, політичного і правового характеру [1, 20–21]. На цей процес головним чином впливають наявність адміністративних бар'єрів, важкий податковий тягар, обмеження фінансово-кредитних можливостей, недостатність фінансової, матеріально-технічної, управлінської та кадрової складової діяльності підприємництва тощо [2, 112]. Недостатньою є й увага держави до розв'язання проблемних питань розвитку підприємництва, хоча саме воно гарантує високу динаміку зростання, допомагає оперативно вирішу-

вати проблеми реструктуризації економіки, гнучко реагує на зміну кон'юнктури ринку, надає економіці додаткової стабільності. Тому дослідження проблемних питань, що пов'язані з функціонуванням інститутів підприємництва в Україні та розвитком системи їх державного регулювання в ринкових умовах, виявляють свою незаперечну актуальність і важливість не тільки для державного, а й для суспільного розвитку в цілому. По-друге, не можна не погодитись з тим, що одним з першочергових завдань розвитку ринкових реформ у незалежній Україні є становлення та розвиток системи підприємництва [3, 42–44]. Світовий досвід і практика господарювання свідчать, що найбільш динамічним елементом структури народного господарства, яке постійно змінюється, є саме підприємство [4, 12]. З цієї причини розвиток підприємництва набуває особливо значення в умовах ринкового трансформування економіки України, оскільки, як переконливо засвідчує економічна теорія та практика провідних ринкових економік світу, підприємство виступає атрибутивною ознакою будь-якої економічної системи, що ґрунтується на ринкових принципах, і є провідною формою господарювання. По-третє, слід вказати і на той відомий у науковому середовищі факт, що будь-яка ринкова економіка завжди формується насамперед як економіка вільного підприємництва, тобто

як така система, якій притаманне поширення бізнесу. Тому запровадження в Україні ринкових форм і методів господарювання неминуче пов'язане із розвитком підприємництва як однієї з найважливіших форм суспільних відносин, що сприяє не тільки підвищенню матеріального та духовного потенціалу суспільства, а й створює сприятливий ґрунт для практичної реалізації головних цілей економічного розвитку держави й суспільства [5, 41]. У цьому плані визнання важливості та значущості подальших ринкових перетворень в Україні є тією незаперечною причиною, що робить наше дослідження не тільки теоретично вагомим і перспективним, а й актуальним у всіх його аспектах.

Отже, ставлячи на меті комплексний аналіз проблем і перспектив розвитку державного управління у сфері підприємництва в сучасній Україні, маємо вирішити такі конкретні завдання: а) визначити сучасний стан організаційного і правового забезпечення розвитку підприємництва в Україні; б) схарактеризувати основні напрями вдосконалення державної політики у галузі сприяння підприємству; в) виявити головні проблеми, які потребують якнайшвидшого розв'язання, з метою оптимізації функціонування державного управління у сфері підприємства.

Останніми роками діяльність органів державного управління була спрямована на забезпечення виконання завдань щодо якісного поліпшення відносин влади і бізнесу та бізнес-середовища в Україні [6, 55–56]. За участю громадських організацій підприємців було докладено максимальних зусиль для належного забезпечення державної політики у сфері підприємства. Результатом спільної роботи стало створення умов для вільного розвитку бізнесу, поліпшення відносин між владою та підприємницьким загалом [7, 18–20]. У цьому контексті, до основних спільних здобутків держави і бізнес-спільноти можна віднести: усунення надмірного та неефективного регулювання господарської діяльності, системне впровадження реальної регуляторної реформи, повну ревізію діючих регуляторних актів та за її результатами ска-

сування в інтересах підприємців більше половини застарілих нормативних документів; підвищення якості оцінювання регуляторних актів; спрощення процедури реєстрації суб'єктів господарської діяльності, запровадження реєстрації суб'єктів господарювання за принципом “єдиного вікна”, входження України до Європейського бізнес-реєстру; започаткування кардинальної перебудови дозвільної системи на основі європейських стандартів, реформування дозвільної системи, створення мережі дозвільних центрів по всій території України; забезпечення доступу малого та середнього підприємництва до спрощеної системи оподаткування, зменшення адміністративного та фіскального тиску на підприємців, а також упровадження нових ефективних механізмів державної підтримки підприємства; унормування механізмів контролю за виконанням посадовими особами органів виконавчої влади законодавства з питань ліцензування та дозвільної системи. Важливими результатами змін у сфері державного управління і сприяння розвитку підприємства в Україні можна вважати: зменшення кількості нормативно-правових документів з питань регулювання підприємницької діяльності, скасування таких, що стримують розвиток підприємства; спрощення реєстраційної системи; удосконалення системи дозволів і ліцензування; удосконалення процедур контролю та перевірок.

Справді, у сфері державної регуляторної політики існувала велика кількість прийнятих на різних рівнях державного управління нормативних актів, які регулювали господарську діяльність. Прийнятий Закон України “Про засади державної регуляторної політики” фактично не виконувався. Фінансування впровадження регуляторного законодавства з державного бюджету практично не здійснювалося. Відтак, було необхідно на всіх рівнях оперативно розчистити регуляторне поле, а також провести ґрунтовну роз'яснювальну роботу щодо нових норм і принципів регуляторної політики. Розроблені та ухвалені на основі конструктивного діалогу з підприємницькою громадськістю укази Президента України “Про лібералізацію підприємниць-

кої діяльності та державну підтримку підприємництва” та “Про деякі заходи щодо забезпечення здійснення державної регуляторної політики”, а також відповідні рішення Кабінету Міністрів України стали реальними інструментами для започаткування системної роботи з ліквідації штучних бар’єрів на шляху вільного розвитку ділової ініціативи українських громадян, які залишилися у спадок від попередніх років. Аналізуючи перегляд регуляторних актів, слід мати на увазі, що, по суті, йдеться лише про один з етапів системної регуляторної реформи в країні. Безумовним надбанням цього етапу, на який у деяких пострадянських країнах пішли роки, стало вдосконалення правового поля, скасування зайвих регулювань, упорядкування регуляторної діяльності органів виконавчої влади, налагодження практичних механізмів взаємодії з громадським та експертним товариством у регуляторному процесі. За підсумками колегіального розгляду цих питань було запропоновано перелік конкретних заходів нормативно-правового, адміністративного, організаційного характеру, реалізація яких сприятиме проведенню системних та якісних змін у державних органах та суб’єктів підприємництва. Закріплення позитивних результатів прискореного перегляду передбачало переведення роботи з упорядкування нормативно-правової бази господарської діяльності на якісно новий рівень. За останні роки було завершено підготовку пакету нормативно-правових актів Уряду, які охопили весь механізм виконання регуляторного законодавства. Здійснено повне методологічне забезпечення регуляторної діяльності. Крім того, за сприяння міжнародних партнерів було проведено ґрунтовну інформаційно-роз’яснювальну кампанію як на центральному, так і на регіональному рівнях.

Поряд з безумовно позитивними наслідками здійснення прискореного перегляду зазначена робота виявила ряд серйозних проблем у провадженні державної регуляторної політики, найголовнішими з яких слід вважати такі: відверте ігнорування окремими органами виконавчої влади як вимог Указу, так і загалом вимог державної регуляторної

політики; незадовільний рівень володіння фахівцями органів виконавчої влади та представниками зацікавленої громадськості практичними навичками застосування норм і процедур законодавства з питань державної регуляторної політики (однією з причин цього є відсутність в органах виконавчої влади окремо створених структурних підрозділів, відповідальних за здійснення державної регуляторної політики); відсутність у діях органів виконавчої влади системного підходу до провадження державної регуляторної політики; невнесення змін у деякі регуляторні акти, приведення яких у відповідність із принципами державної регуляторної політики можливе лише після приведення законів, на виконання яких ці регуляторні акти були прийняті відповідно до принципів державної регуляторної політики; невиконання органами виконавчої влади вимог законодавства з питань державної регуляторної політики при запровадженні нових регулювань.

Паралельно з цим важливим напрямом удосконалення системи державного управління у сфері сприяння та розвитку підприємства стало спрощення реєстраційної системи. Нормативно-правовим документом, який визначав процедуру реєстрації суб’єктів підприємницької діяльності, є Закон України “Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців”. Ч. 1 ст. 26 Закону встановлено, що “державний реєстратор не пізніше наступного робочого дня з дати державної реєстрації юридичної особи зобов’язаний передати відповідним органам статистики, Державної податкової служби, Пенсійного фонду України, фондів соціального страхування повідомлення про проведення державної реєстрації юридичної особи із зазначенням номера та дати внесення відповідного запису до Єдиного державного реєстру та відомості з реєстраційної картки на проведення державної реєстрації юридичної особи”. Втім, ця норма не виконувалась на практиці через невідповідність зазначеному вище закону положень ряду інших законодавчих актів, якими врегульована діяльність окремих органів, що проводять реєстрацію (Пенсійного фонду, фон-

дів соціального страхування тощо). Разом з тим, реалізуючи стратегію євроінтеграції та маючи на меті налагодження тісних та прозорих зв'язків між українськими суб'єктами господарювання та бізнес-структурами країн Європи, було розроблено та здійснено план заходів щодо входження України власним сегментом до Європейського реєстру бізнесу (ЄРБ), який є мережею бізнес-реєстрів національних організацій, що здійснюють реєстрацію, більшості європейських країн. Основною метою ЄРБ є об'єднання учасників цієї угоди в єдину електронну мережу для обміну інформацією з бізнес-реєстрів країн-учасниць, необхідною для компаній, підприємств, підприємців, органів державної влади цих країн. Міжнародними партнерами визнано відповідність вітчизняної системи реєстрації європейським стандартам та нормам, у зв'язку із цим очікується поліпшення українського бізнес-клімату. Логічним наслідком проведеної роботи став вступ України до Європейського бізнес-реєстру. До речі, Україна стала першою країною поза межами Євросоюзу, що набула членства в ЄБР. Цим було визнано відповідність вітчизняної системи реєстрації європейським стандартам і нормам. У результаті користування даними ЄБР очікується значне поживлення українського бізнес-клімату, а вітчизняний підприємець отримає реальну нагоду бути належно оціненим міжнародними бізнес-партнерами та опанувати світові рубежі у господарюванні.

Говорячи про спрощення системи дозволів і ліцензування, слід визнати, що останніми роками було поставлено завдання переглянути систему отримання дозволів та ліцензій на здійснення господарської діяльності. За півтора десятиліття безсистемного хаотичного економічного регулювання накопичилася величезна кількість документів дозвільного характеру, які видавалися органами влади всіх рівнів. Очевидно, система видачі дозвільних документів, сформована у попередні роки, характеризувалась невиправдано широким переліком документів дозвільного характеру, обов'язкових для початку здійснення господарської (підприємницької) діяльності,

нормативно-правовою суперечливістю, нечіткістю дозвільних процедур та відсутністю ефективного державно-правового механізму видачі документів дозвільного характеру, що створювало підґрунтя для корупційних діянь та хабарництва. Збільшувалися корупція і зловживання з боку чиновників і через самоуправство у сфері контролю. Чинне законодавство щодо ліцензування не було приведене у відповідність до сучасних потреб. При цьому основними проблемами, пов'язаними з отриманням дозволів в Україні, були: невиправдано широкий перелік дозволів; незрозуміла процедура взаємодії між органами місцевого самоврядування і органами державної влади; дублювання функцій органів, що видають дозволи; велика кількість організацій, залучених до процесу видачі дозволів; невичерпний перелік документів; відсутність чіткої інформації про отримання дозволів; невизначений розмір плати; великі затрати часу.

Так само до сьогодні актуальною для України залишається проблема щодо унормування процедур проведення контролю та перевірок. Останніми роками також було ліквідовано окремі негативні для розвитку підприємництва фактори та відхилено ряд законопроектів, що передбачали зміни у чинному законодавстві. Насамперед, це стосується положень проведення позапланових перевірок митними та контрольно-ревізійними органами без належних на те підстав; необхідності обов'язкового подання всіма суб'єктами підприємницької діяльності податкової декларації з ПДВ у електронному вигляді та надання копій записів у реєстрі виданих та отриманих податкових накладних; щодо встановлення митними органами додаткових вимог для отримання права бюджетного відшкодування; удосконалення порядку подання податкової звітності тощо.

Таким чином, узагальнюючи результати проведеного нами дослідження, можемо підсумувати їх у вигляді таких положень. По-перше, чинний механізм державного регулювання підприємництва в Україні постає як сукупність принципів, методів, засобів та інструментів впливу держави на забезпечен-

ня комплексного й ефективного розвитку підприємництва. Це визначається поєднанням форм і методів, які здійснюють органи державного управління, цілеспрямованою діяльністю державних інститутів, спрямовану на поєднання, узгодження, комбінування різних форм, методів регулювання та підтримки суб'єктів малого та середнього підприємництва. По-друге, з метою поліпшення результативності підприємницької діяльності в Україні необхідно використати досвід запровадження урядами зарубіжних країн комплексу регуляторних заходів, а саме: створення рівних умов для конкуренції; сприяння розвитку інноваційної діяльності та інформаційних технологій; зменшення адміністративного впливу; спрощення доступу підприємств до бюджетних та позабюджетних коштів; створення розгалуженої мережі підтримки бізнесу. По-третє, на сьогодні державна політика щодо сприяння розвитку підприємства в Україні була сконцентрована навколо чотирьох базових завдань: зменшення кількості нормативно-правових документів з питань регулювання підприємницької діяльності, спрощення реєстраційної системи, удосконалення системи дозволів і ліцензування, а також удосконалення процедур контролю та перевірок. У цілому кожен з цих напрямів виявив свою ефективність та плідність. Утім, незавершеність подібних змін не дає підстав стверджувати, що наразі перелічені стратегічні орієнтири є реалізованими (цікаві аргументи щодо цього наводить Л. Безугла

[8, 32–33]). Це, у свою чергу, дає доволі чітке розуміння того, в якому саме напрямі та яким чином має реалізовуватись державна політика щодо сприяння розвитку підприємництва в Україні.

Література

1. Смовженко Т. С. Державна політика сприяння розвитку підприємництва / НАН України; Ін-т регіональних досліджень. — Л.: ЛБІ НБУ, 2001. — 215 с.
2. Сучасні економічні проблеми розвитку підприємства // Зб. наук. пр. / Відп. ред А. Д. Бутко. — К.: Київ. держ. торг.-екон. ун-т, 2000. — 259 с.
3. Михасюк І. Державне регулювання економіки / І. Михасюк, А. Мельник, М. Крупка, З. Залога; За ред. І. Р. Михасюка. — Л.: Українські технології, 1999. — 311 с.
4. Комарницький І. М. Організаційно-економічні механізми розвитку підприємства. — Л., 2000. — 255 с.
5. Воротіна Л. І. Розвиток підприємства в економіці України // Вісн. Київ. ун-ту. Економіка. — Вип. 1. — К., 1994. — С. 40–51.
6. Варналій З. С. Законодавче забезпечення розвитку підприємства в Україні: проблеми та перспективи // Підприємство і право: Зб. наук. праць. — К.: Ін-т приват. права і підприємства АПрН України, 1998. — С. 55–58.
7. Ареф'єва О. В. Управління формуванням підприємства / О. В. Ареф'єва, Н. А. Герасимчук. — К.: Корпорація, 2006. — 195 с.
8. Безугла Л. С. Роль підприємства як чинника забезпечення стабільності економіки // Інвестиції: практика та досвід. — 2010. — № 21. — С. 31–33.

Схарактеризовано стан нормативно-правової бази, зацентровано механізми, що дають можливість максимізувати ефективність управління підприємницькою діяльністю в умовах ринку.

Охарактеризовано состояние нормативно-правовой базы, сакцентировано механизмы, позволяющие максимизировать эффективность управления предпринимательской деятельностью в условиях рынка.

The given characteristic of the legal framework, accented mechanisms that will maximize the effectiveness of management in business activities in the market.

Надійшла 21 листопада 2012 р.